

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 02.08.19

Dette dokumentets nettsadresse (URL) er:

<https://www.litteraturogmedieleksikon.no/cm4all/uproc.php/0/nekrolog.pdf>

Nekrolog

(_sjanger, _sakprosa) En biografisk tekst som vanligvis blir publisert i en avis eller et tidsskrift. Om en nylig avdød person. Skal bidra til å bevare minnet om en denne personen. Sjangeren kan oppfattes som en undersjanger av biografien.

Hvem var hun/han og hvordan levde personen? Nekrologen omtaler vanligvis spesielle innsatser for samfunnet eller beundringsverdige hendelser i personens liv. Teksten kan være svært rosende og legge vekt de bragder og gode minner. Nederlag kan nevnes, men med en viss ærbødighet og mer kortfattet enn det positive.

I Roma var det i den romerske epoken vanlig at en død adelsmann ble hedret av en taler. Når liket skulle kremes, lovpriste taleren den avdødes forfedre, roste den avdødes karriere og hans familie, minte om personens dyder og alt som gjorde at hans minne burde leve evig (Madelénat 1984 s. 39).

“Folk flest dør ikke i dag, ifølge dødsannonsene: de “gikk bort”, “fekk heimlov”, “forlot oss”, “ble revet bort”, “forfremmet til herligheten”, “slapp taket”, “gikk ut av tiden”, “fikk hvile”, “fikk slippe”, “har endelig fått fred”, “reiste i forveien til himmelens lyse saler” eller “sovnet inn.” (https://radio.nrk.no/podcast/verdi-boersen/nrkn-poddkast-69-137767-09052018140100; lesedato 24.05.18)

Den norske 1800-tallspolitiker og juristen Anton Martin Schweigaard var blant annet en sterk tilhenger av økonomisk liberalisme. Da han døde i 1870, ble det straks uenighet om hva slags ettermæle han fortjente: “Om Anton Martin Schweigaard hadde vært en helt eller skurk, kom an på hvilken avis man leste nekrologen i.” (*Morgenbladet* 9. – 15. april 2010 s. 20)

På sida med overskriften “Dødsfall” i *Aftenposten* 20.10.06 (s. 15): “Innsendte nekrologer bør ikke være på mer enn 1800 tegn inkludert ordmellomrom. Redaksjonen ber om at minneordene inneholder opplysninger om avdødes alder og dødsdato. Hovedregelen er at nekrologer skal trykkes senest 30 dager etter dødsdatoen. De skal være skrevet i omtaleform og undertegnes av én eller flere personer som ikke er i nærmeste familie med avdøde.”

“I svenske dødsannonser blir det stadig mindre vanlig med kors. I stedet har det kommet en mengde symboler som henspiller på avdødes hobby, yrke eller personlige egenskaper, eller på fred og evighet generelt: hunder, golfkøller, biler, ballettsko, datamaskiner, heisekraner, blomster, kokkeluer, fugler, hytter, garnnøster, båter og solnedganger i en salig blanding. Budskapet er at de døde var innbyrdes forskjellige mens de levde. Det har rimeligvis også de avdøde nordmennene vært, men de norske dødsannonsene ligger lavt med dette. Korset er det gjengse symbolet. Av og til dukker det opp en blomst, et hjerte eller et humanistisk symbol som markerer en avstandtagen til den kristne praksisen.”
(*Morgenbladet* 17. – 23. september 2010 s. 21)

“I en tid da avisdøden herjer, fortjener nekrologen en ny sjanse. Denne uken publiserte NRK en nekrolog over den høyst levende Ap-legenden Haakon Lie (103). I innslaget, som ble lagt ut på TV-kanalens nettsider, ble seerne fortalt at “Haakon Lie var et varmt og følsomt menneske, med stor utstråling. Han var et menneske ingen kunne stille seg likegyldig til”. NRK-blemmen sier to ting om den norske nekrologen. Den er ofte produsert god tid før dødsfallet. Og den fokuserer nesten uten unntak på personens positive sider. Flere redaksjoner har arkiver fulle av ferdigskrevne nekrologer med rosende omtale av kjente og levende personer. Skuespiller Wenche Foss skal til og med ha valgt ut hvilket bilde av henne som skal illustrere nekrologen.” (Per Valebrokk i *VG* 24. mai 2009 s. 2)

“I USA og Storbritannia, der nekrologtradisjonen står sterkest, er arkivene fullere enn noen gang (New York Times har angivelig 12000 i sitt arkiv). Jobben overlates ikke til hvem som helst, det er noen av de beste pennene som skriver nekrologer. [...] Ikke bare kjente mennesker omtales. Daglig trykkes vakre tekster om mennesker som aldri før har vært omtalt i en avis. Ethvert liv, også det ukjente, er en gave til leseren. Årlig avholdes en nekrologkonferanse i USA, og den er i kraftig vekst. I boken “The Dead Beat: The perverse pleasures of obituaries” fra 2006 skriver forfatteren Marilyn Johnson om hvordan deltagerne var i ekstase da CNN sendte Ronald Reagans nekrolog på siste konferansedag i 2001. Skuffelsen var stor da det viste seg å være falsk alarm, Reagan døde først tre år senere. I motsetning til her hjemme, er tekstene i USA og Storbritannia brutalt ærlige. Mens vi nordmenn overlater karakterdrap til biografene i sømmelig tid etter dødsfallet, begynner amerikansk og britisk presse av og til jobben før kisten er i graven. Poenget er ikke å være ekkel eller ondskapsfull, poenget er å være sannferdig. Journalistisk integritet gjelder også for døden.” (Per Valebrokk i *VG* 24. mai 2009 s. 2)

“Jeg aner ikke om den britiske kunstneren Adam McEwen [...] [har] gjort nekrologer om kjente, nålevende personer til et av sine varemerker. Han jobbet tidligere som nekrologskribent i The Daily Telegraph [...] Kjendisnekrologene hans, sier han, handler om melankoli. En nekrolog trekker fram enkelte positive trekk ved et livsløp, for å sette personen i et best mulig lys. Og det er jo ganske trist. Alle oppfatter uansett den åpenbare historieforfalskningen – samtidig som de godtar den. Selv døden er altså ikke god nok grunn til å slappe av. Nekrologen står

der som en stivpynta og smånervøs gutt på jobb-intervju som pusser og gnikker på sin egen historie for å virke attraktiv nok. Det er bare å pøse på med deprimerende tolkninger derfra og ut – om hvor små og ubetydelige vi alle er, uten at vi noen gang klarer å forsone oss med det. Om hvor uærlige vi er overfor hverandre. Om hvor lite vi forstår av livet, og av hverandre – i alle fall som vi tør å si høyt. Om hvor ensomme vi er.” (Geir Ramnefjell i *Dagbladet* 1. februar 2009 s. 6)

“Magasinet *The Economist* har hver uke en nekrolog. Det siste halvåret har blant annet en Big Brothers-kjendis, en strafferettsadvokat, en stjernekokk, en mann uten minne og en gangster blitt omtalt. Nekrologene er ikke panegyriske, men ærlige beretninger om liv som er levd – på godt og vondt. Det er derfor de alltid er varme og rørende. I 2000 skrev jeg som VG-journalist en artikkel om læreren Egil Eiken. Det var kaldt, men vinduene til leiligheten hans sto oppe. Han døde der, alene og 90 år gammel. Liket ble først funnet etter en uke. Hele livet sparte Eiken av den moderate lønnen sin, for at sparepengene skulle komme folk med leddgikt til gode. Han testamenterte dem til en stiftelse. Eiken fikk aldri sin siste vilje. En slektning beriket seg selv på bekostning av stiftelsen. Saken var skrevet som en nekrolog over en ukjent manns liv. Jeg er i ettertid blitt fortalt at den ifølge en lesermåling var en av de mest leste og best likte artiklene i VG det året. Poenget mitt er ikke selvskrut, men å illustrere at vanlige mennesker er opptatt av vanlige mennesker. Leserne liker en god fortelling, få ting er mer spennende enn et liv som er levd. Nekrologen er kanskje den mest tabloide journalistformen av dem alle, personlig og nær. Hvis nekrologen i tillegg kan være ærlig, finnes det knapt bedre lesestoff. De fleste av oss ønsker ærlighet fremfor ros når vi lever. Jeg ser ingen grunn til at vi skal ønske oss noe annet i døden.” (Per Valebrokk i *VG* 24. mai 2009 s. 2)

“Biografiske tekster som ikke inneholder annet enn hyllest, bidrar ikke til utvidet erkjennelse om hva det vil si å være et menneske. [...] Den som leser *The Times*, eller en annen av de store seriøse engelskspråklige avisene, vet at nekrologene der er ytterst lødig lesning, og disse tekstene utkommer faktisk i bokform. De som skriver dem, er ikke mennesker som har hatt personlige forhold til avdøde, slik det ofte er i Norge, men profesjonelle skribenter, såkalte “obituary writers”, som ser sitt biografiske objekt fra alle sider, og avdekker så vel lys som mørke. Norske nekrologer er nesten alle ørkenvandringer i kjedelig panegyrikk. [...] I *The Times* er det åpenbart at formålet er å vise hvem avdøde var, med alle sine fasetter, sine gode og dårlige sider. “He was a terrible drunkard,” leste jeg forbløffet i en slik “obituary” om en engelsk lokalpolitiker for mange år siden. Det var en glitrende tekst, som formidlet at denne mannen på tross av all faenskapen hans alkoholisme hadde avstedkommet – faenskapen ble ikke bare nevnt, men utbrodert – hadde utrettet mye godt. Min forbløffelse skyldtes at jeg den gangen bare hadde lest norske nekrologer, som ligner middelalderens helgenvitaer. Kanskje er det på tide å overlate nekrologene til fagskribentene, slik man gjør i England? Det å skrive er jo et fag, og ikke noe som hvem som helst gjør like godt. [...] Den angsten for uenighet som rir den norske tenkemåten, kan også kalles angsten for disharmoni. De norske nekrologenes panegyrikk viser nettopp dette. “Om de døde intet ondt” ...

Nekrologene er en siste hyllest. Men hva kan disse hyllingskvadene lære oss som leser dem? Lite. Kunne ikke hyllesten, som selvfølgelig også har sin verdi og møter et behov, heller få plass i taler og sanger i private fora?” (Ida Welhaven Heiberg i *Aftenposten* 27. januar 2009 s. 5)

Nekrologer “kan leses som pedagogiske tekster; en sakprosasjanger. Etter modernismens gjennombrudd er den panegyriske, skjønnmalende biografiske tekst ikke lenger levedyktig, hevder jeg. [...] Ikke alt som er privat eller negativt ved en person skal avdekkes, men hensynet til eventuelle sårede følelser må ikke styre teksten så mye at personen fremstår som et unyansert og lite troverdig menneske. Dette må gjelde biografi i alle former, også nekrologer. Biografiske tekster som ikke inneholder annet enn hyllest og panegyrikk kan ikke bidra til utvidet erkjennelse om hva det vil si å være et menneske i verden, og kan like gjerne legges døde.” (Ida Welhaven Heiberg i *Aftenposten* 27. januar 2009 s. 5)

“Lagt merke til de diffuse klisjeene som dukker opp i norske aviser bare fordi noen har dødd? Norge har ingen sterk tradisjon for at nekrologer samtidig skal være interessante tekster. I motsetning til hos britene, som stadig evner å gjøre sine *obituaries* til en fryd å lese, er norske nekrologer stort sett enten tørre og nøkterne, eller breddfulle av klisjeer. I dag har ordet nekrolog en tendens til å bli forbeholdt den nøkterne varianten, mens den andre har fått navnet “minneord”. Norske minneord er omtrentlighetenes kongerike: Et forslitt og diffust språk blir brukt, ikke bare for å beskrive den avdøde som et menneske uten vesentlige lyter, men ikke minst for å betone at man selv føler sorg. Det har sine grunner. For der de britiske nekrologene gjerne er skrevet mot betaling av noen med en viss avstand til den avdøde, fungerer minneord i Norge hovedsakelig som familie og venners siste farvel. Men hvorfor må man, hvis man skriver om en død venn, insistere på at man føler sorg? Sorg er uhyre viktig – men ingen tviler vel på at man føler sorg når man har mistet en venn? Hvorfor forteller du det til alle? Det later til at man som skribent i minneordsjangeren i Norge ikke trenger å tenke på at man faktisk henvender seg til allmennheten, og at man således er i rollen som offentlig person. I stedet hulker man ut sine private emosjoner i alles påsyn. Hun var en god venn, flink med barn, en gang var vi i Sverige. [...] De mer personlige minneordene er ikke lenger bare et supplement til de nøkterne nekrologene, men har langt på vei tatt deres plass. Etter konvensjonen skal en nekrolog gjengi noen vesentlige utsnitt av avdødes biografi. I vår tids minneord blir dette sjangerkravet stadig oftere neglisjert.” (Espen Grønlie i *Morgenbladet* 13. – 19. juli 2012 s. 38)

Det positive ved å unngå klisjeer og svada “har faktisk Vetle Lid Larssen forstått. I A-magasinet i desember i fjor skrev han nemlig et forbilledlig minneord om sin nyss avdøde venn Erling Læg Reid: “La oss for en gang skyld være ærlige: Erling Læg Reid var selvopptatt. Hans skrytetirader av egen fortrefelighet og hjemstedet Årdals unike plass i Universet kjente ingen grenser. [...] Erling Læg Reid var en bløffmaker. Han tøyde alle fakta dit de passet ham. Han var Vestlandsfanden; ful å se til, bred og svær, og hadde karret seg over til danna strøk i en utslitt jeep; kjente

alle, hadde spist alt, lest alt, vært alle steder og ligget med det som kunne krype og gå. Og satte han først flabben igang ved middagsbordet, var det ikke mulig å få inn et ord.” Ufint? Nei – det er da ingen grunn til å pynte råtnende lik med klamme lovprisninger og annet verbalt juggel. Hvis vi vil at de døde skal bli husket, så la oss heller lage en huskestue uten like! Vetle Lid Larssens larmende respektløshet er en svært velkommen kontrast til den selviscenesettende responsen på Sæterbakkens bortgang, og den nesegruse respekten for døde Haram. Larssens tekst gir håp for den norske nekrologen. For når man velger å publisere noe offentlig, bør det være mer enn private brev eller rituelle forsikringer om egen sorg. Skal vi holde liv i nekrologen, bør vi bevare den som allment informerende tekst, samtidig som vi bestreber oss på å gjøre den mindre ukritisk, og mindre omtrentlig.” (Espen Grønlie i *Morgenbladet* 13. – 19. juli 2012 s. 39)

“Redaksjoner har ferdigskrevne nekrologer for kjente personer liggende så de raskt kan trykkes når vedkommende dør. På den måten blir teksten muligens mer “velskrevet”, men blir den ekte? Det hele synes noe makabert. [...] Nekrologer som inneholder bare, eller hovedsakelig, hyllest, kan fortelle oss noe viktig om hva det vil si å være menneske i verden, hvis det er god panegyrikk. Hele sannheten blir det uansett aldri plass til i en nekrolog. [...] De aller fleste mennesker får til noe godt i sine liv. At det finnes grums i ethvert menneskeliv, er ingen hemmelighet. Blir vi klokere av å se dette på trykk i en nekrolog? Om det er så viktig å få frem dette, mener jeg at det kan finne sin plass i andre biografiske tekster. Jeg vil snu Heiberg på hodet. Hvorfor ikke slippe til det mer grumsete i taler og sanger i private fora? Det er ærligere det. Få nå grumset frem mens den som omtales lever. På den måten trenger vi ikke gjøre nekrologene til en form for baktalelse. Forfattere av nekrologer må ha i mente at nekrologen for alltid blir stående som et minnesmerke over den avdøde, enten de nå skrives i saftigste eller tørreste laget.” (Kjetil Dybvik i *Aftenposten* 6. februar 2009 s. 5)

“- Vi lengter etter det hellige alminnelige, vi er drittlei av det jålete. Slik forklarer prest Per Arne Dahl at en nekrolog over en ukjent eldre kvinne fra Torshov går som en farsott i de sosiale medier. [...] Fredag skrev Alexander Gjersøe en nekrolog i *Aftenposten* over sin nabo [...]. I løpet av helgen ble minneordet delt av mange på sosiale medier, både på Twitter og Facebook. Gjersøe beskriver kvinnens liv på godt og vondt, og tar utgangspunkt i den 35 kvadratmeters leiligheten der hun levde hele sitt liv. Syv av nekrologens ti avsnitt innledes med ordene “i leiligheten”, og følger livsløpet gjennom oppvekst, ekteskap og alderdom [...] I idoltider med stjernedyrkelse og imagebygging lengter vi etter det alminnelige livets helter. De helter som Alexander Gjersøe beskriver på en mesterlig måte i minneordene [...]

- Vi berøres i møtet med hverdagsheltene som ikke har gjort annet enn å være tro mot det livet som ble hennes på Torshov. Hun ble ikke sett opp til på grunn av prestasjoner, men en klok nabo gir henne et ansikt i en snobbete kultur. Per Arne Dahl trekker frem at nekrologen sto på trykk nøyaktig en måned etter dødsfallet.

- Det er i seg selv en enestående bekreftelse på en nabo som viser seg som den gode

nabo.” (<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Rorende-nekrolog-deles-pa-sosiale-medier--7110241.html>; lesedato 05.02.13)

Den latinske forfatteren Decimus Magnus Ausonius' *Erindringer om professorene i Bordeaux* (300-tallet e.Kr.) består av 25 dikt i forskjellige versemål, der noen av diktene er adressert til avdøde personer og oppsummerer deres liv og verk.

“Lovprisningene sitter løst hele verket igjennom, og det er ikke måte på hvilke fortreffelige egenskaper mange av disse professorene besatt. Men til tross for det bevingede påbudet om ikke å si annet enn godt om de døde (lat. de mortuis nil nisi bene), så dukker det også opp en og annen pikant detalj underveis.” (*Morgenbladet* 24. – 29. april 2009 s. 41)

Per Bronken har redigert boka *Aldri vi deg glemme vil ...: Norske dødsannonser samlet og kommentert av Per Bronken* (1996). Jan E. Hansens bok *De døde* (1996) er en samling nekrologer. “Som skriftstykke er nekrologen nesten alltid en trist affære – i dobbelt forstand. Selv skribenter som ellers pleier sitt språk med omhu, går gjerne i stå når de døde skal æres med en siste offentlig hilsen, også i de tilfelle hvor den avdødes liv har stått i litteraturens eller den estetiske formgivningens tegn. [...] Tekstene i “De døde” er ikke nekrologer i egentlig forstand. De er skriftlige minnesmerker, skrevet i ettertid og samlet mellom to permer. Den slags bokutgivelser er ikke fremmed i andre land. Hos oss må vel Hansen nærmest betraktes som en pioner. [...] I “De døde” gjør Hansen nekrologen til betydelig skrivekunst. [...] 60 mennesker som er avgått ved døden mellom april 1976 og mars 1996, får her sitt ettermæle, signert Jan E. Hansen. Som portrettmaler er Hansen en utpreget impresjonist. Han formidler sitt eget inntrykk av disse personene, og det på en måte som gir nye og overraskende innfallsvinkler. [...] Intet ondt om de døde, ei heller i denne bok. Dog stundom kan ikke Hansen dy seg for å la noen små dråper malurt flyte fra sin penn – for straks å tørke dem opp. Han lar nemlig aldri sine negative anmerkninger få stå uimotsagte. Alle Hansens utvalgte døde er helter med menneskelige trekk, ikke avguder, men nettopp mennesker han har møtt på sin vei.” (<http://www.dagbladet.no/anmeldelser/961211-anm-bok2.html>; lesedato 28.04.15)

Trolig den mest beryktede norske nekrologen er den 86 år gamle Knut Hamsuns heroiserende nekrolog over Adolf Hitler 7. mai 1945 – bare én dag før Norge ble fritt.

Den norske filosofen Peter Wessel Zapffes tale (i form av lydbåndopptak) til sin egen begravelse ble funnet etter at filosofen var død.

I noen av nekrologene etter at den amerikanske forfatteren Shirley Jackson døde ble det uttrykt “overraskelse over at denne “moderlig utseende” kvinnen kunne skrive så uhyggelige historier. Mannen hennes kommenterte tørt at det var som å forvente at “Herman Melville skulle være en stor, hvit hval”.” (*Morgenbladet* 21. – 27. oktober 2016 s. 50)

Den amerikanske forfatteren Lydia Davis har skrevet en tekst kalt “Lokale nekrologer” som “samler klipp fra minneordene i lokalavisen: “Helen elsket lange turer, hagearbeid og barnebarna sine. / Richard grunnla sitt eget firma. / Anna hjalp senere til på familiegården.” Etter ni sider med slike små drypp av levd liv sitter jeg igjen med følelsen av å ha vandret gjennom en kirkegård sammen med et menneske som gjør meg smertelig oppmerksom på egenarten bak hvert enkelt navn på gravstøttene. Samtidig som opphopningen av trivialiteter kaller på en slags gjenkjennende latter – fordi også mitt liv kan reduseres til noe à la “han elsket sine venner, sin familie og sine bøker”.” (Bernhard Ellefsen i *Morgenbladet* 3. – 9. oktober 2014 s. 49)

Sjangerbetegnelsen brukes av og til (billedlig) om annet enn personer, f.eks. “en nekrolog over Arbeiderpartiets kulturpolitikk”.

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>